

ANQARA JANGI TARIXI VA OQIBATLARI

Oriental Universiteti o‘qituvchisi
Qo‘chqarov Temirbek Baxromjon o‘g‘li
Oriental Universiteti talabasi
Erkinova Asaloy Muzaffar qizi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Amir Temurning yetti yillik urushlarining boshlanishi, Usmonli turklar sultoni Boyazid Yildirim bilan yuzaga kelgan kelishmovchiliklar hamda 1402-yilda sodir bo‘lgan Anqara jangining tafsilotlari haqida ma’lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: Amir Temur, Boyazid Yildirim, Usmonli turklar, Hindiston, Misr, Nizomiddin Shomiy, Zafarnoma, Sharafiddin Ali Yazdiy, Kichik Osiyo.

АННОТАЦИЯ

В статье содержится информация о начале Семилетних войн Амира Темура, его конфликтах с османским султаном Баязидом Йылдырымом и подробностях битвы при Анкаре в 1402 году.

Ключевые слова: Амир Темура, Баязид Йылдырым, турки-османы, Индия, Египет, Низамуддин Шами, Зафарнама, Шарафиддин Али Язди, Малая Азия.

ANNOTATION

This article provides information about the beginning of Amir Temur's Seven Years' War, the conflicts with the Ottoman Sultan Bayezid Yildirim, and the details of the Battle of Ankara in 1402.

Keywords: Amir Temur, Bayezid Yildirim, Ottoman Turks, India, Egypt, Nizamuddin Shami, Zafarnama, Sharafiddin Ali Yazdi, Asia Minor.

KIRISH

XIV asr oxirida vujudga kelgan muayyan xalqaro vaziyatda Osiyo, qisman Afrika va Yevropa hududida Usmonli Turkular sultonligi, Amir Temur saltanati, Misr mamluklar saltanati va Oltin O‘rda kabi yirik davlatlar manfaatlari o‘zaro to‘qnashdi. 1395-1396-yillarda Oltin O‘rdaning uzil-kesil tor-mor keltirilishi natijasida Amir Temur G‘arbiy yo‘nalishda tashqi siyosiy faollikni bemaolol oshira olish imkoniga ega bo‘ldi. Xuddi shu vaqtda ya‘ni 1399-yili Misr, Mo‘g‘uliston va Xitoy hukmdorlarining vafot etishi natijasida mazkur hududlarda boshlangan siyosiy beqarorlik Amir Temurga yanada qulaylik tug‘dirdi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Tanlangan mavzuni o‘rganishda qator tarixiy manbalar, shu jumladan, Nizomiddin Shomiyning “Zafarnoma”, Sharafiddin Ali Yazdiyning “Zafarnoma”, Ibn Arabshohning “Ajoyib al-maqdur fi tarixi Taymur: Temur tarixida taqdir ajoyibotlari”, “Temur tuzuklari” kabi manbalar, Turg‘un Fayziyevning “Temuriylar shajarasi” asarlari doirasida atroflicha o‘rganilgan.

Maqolada davriylik, tarixiy-qiyosiy tahlil, tarixiylik, xolislik, ma‘lumotlarni tizimlashtirish kabi usullaridan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Amir Temur Hindiston safaridan Samarqandga qaytib kelgach, g‘arbga tomon harbiy yurish oldidan puxta tayyorgarlik ko‘rishni sarkardalariga buyirganligi haqida yozma manbalar ma‘lumot beradi. Shuningdek, Amir Temur har bir uzoq safarli yurishlaridan avval askarlarning maoshini tarqatishni odat qilganidek, Yaqin Sharq tomon yurishlarini davomida ham shu ishni amalga oshirib, askarlar ruhiyatini ko‘tardi. Nizomiddin Shomiyning “Zafarnoma” asarining 86-bobida Kichik Osiyoda davlat qurgan Usmonlilarning sultoni Boyazid Yildirimdan dastlabki elchilarni Amir Temur huzuriga kelganligi ba‘yon atilgan.¹ Ikki buyuk turk hokimi o‘rtasidagi ziddiyat va qarama-qarshilik borgan sayin kuchayib boradi. Amir Temur Boyazid (1389–1403) bilan hal qiluvchi jangga shoshilmaydi, iloji boricha bu urushning oldini olishga, uni tinch, siyosiy vositalar bilan hal qilishga urinadi. Chunki o‘zini islom himoyachisi hisoblagan buyuk Sohibqiron Boyazidning xristianlar bilan jang qilayotganligini yaxshi bilar edi. Ammo Temurning bu intilishlarini o‘ziga haddan tashqari bino qo‘ygan va o‘z qudratini yuqori baholagan Sulton Boyazid nazar-pisand qilmaydi. Sohibqironni kamsitib haqoratlaydi va ikki o‘rtada boshlangan urushga asosiy sabab bo‘ladi. Buni tarixiy voqealar ochiq-oydin isbotlaydi.² Buni tarixiy voqealar ochiq-oydin isbotlaydi. Qora qyunli turkman qabilasining hokimi Qora Yusuf 1388–1399-yillarda Armaniston, Iroq va Ozarbayjon sarhadlarida bir necha marta Temur lashkarlariga qarshi janglar olib borgan. Unga Ahmad Jaloyir ittifoqdosh bo‘lgan. Qora Yusuf bilan Ahmad Jaloyirni Sulton Boyazid o‘z himoyasiga oladi va ularga boshpana beradi. Amir Temur Boyazidga o‘z elchisi orqali xat yozib, Qora Yusufni unga topshirishini talab qiladi: “Yer-u ko‘kni yaratgan Tangri taolaga cheksiz shukrlar bo‘lsinki, yetti iqlim mamlakatlarining ko‘pini mening farmonimga kirgizdi va olam sultonlari va hokimlari menga egilib, itoat qilish halqasini jon quloqlariga taqdilar. O‘z qadrini bilib, haddidan oshmay, jasorat ayoqlarini tiygan bandasini Tangri yorlaqasin. Sening nasli-nasabing kim ekanligi jahon xalqi oldida ma‘lumdir. Shunday ekan, holingga munosib ish tutib, jur‘at ayog‘ini oldinga qo‘ymaki, ranj-u mehnat

¹ Низомиддин Шомий. «Зафарнома». 327-бет.

² Shamsutdinov R., Karimov Sh. Vatan tarixi. K.1 / Mas‘ul muharrir: A.Sagdullayev; Taqrizchilar H.Sodiqov va boshq. — T.: «Sharq», 2010. — 367-b.

balchig‘iga botib, balo chuquriga yiqilgaysan. Iqbol eshigidan haydalgan bir to‘da ig‘vogar kishilar g‘arazli ishlarini bajarish uchun sening panohingdan joy olib, uxlab yotgan fitnani uyg‘otmishlar. Yana o‘shalarning ig‘vosi bilan ofat va balo eshigini davlatning yuziga ochmagil. (Mazkur maktub yetishi bilan) Qora Yusufni mening oldimga yuborgil. Yo‘q esa, taqdir pardasi ikki lashkar saflari to‘qnashganda yuzingga ochilg‘usidir”.³

Ibn Arabshohning ma’lumotlariga qaraganda, Amir Temur nomasini olgach va uning mazmunini fahmlagach Boyazid o‘rnidan sapchib turib ketgan va Sohirqironni har xil bo‘lmag‘ur so‘zlar (haromi, qon to‘kuvchi, zinogar buzuqi, qing‘ir) bilan haqoratlab, unga yozgan xatining so‘nggida quyidagilarni yozgan: “...Men bilamanki, bu so‘zlar seni hech to‘xtatmasdan bizning mamlakatimizga tomon otlantiradi. Agar sen (biz tomonga) kelmasang, sening xotinlaring uch taloq bo‘lsin. Agar sen mening yurtimga kelsangu, men senga qarshi qat‘iy urush qilmay qochsam, u vaqtda mening xotinlarim uzil-kesil uch taloq bo‘lsin”.⁴

Amir Temur Sulton Boyaziddan bunday haqoratli xatni olgandan so‘ng ikki o‘rtada qonli muhorabaning bo‘lishi aniq bo‘lib qoladi. Ibn Arabshoh yana davom etadi: “Qachonki Temur uning iztirobli javobidan voqif bo‘lgach, “Ibn Usmon majnun va ahmoq”, dedi. Chunki u aziyatli holda haqorat qilgan edi. Temur uning javobidan xotinlarni zikr qilgan joyini o‘qib, xotima qildi. Chunki xotinlarga til tegizish ularda katta ayb bo‘lib, g‘oyat gunoh hisoblanadi. Hatto ular xotin va qizlarning ismini talaffuz qilmay, ularning har birini boshqa bir ibora bilan ataydilar hamda bu narsadan saqlanishlar, deb (odamlarga) doimo uqtirardilar. Agar ulardan birontasining xotini qiz tug‘sa, unda uni “pardalik bola” yoki “ziynat sohibi”, yoki “mastura”, yoki shunga o‘xshash (ibora)lar bilan ataydilar”.⁵

Amir Temur Boyazid bilan yozishmalar qilib, uning atrofidagi yerlarni o‘ziga qaratish uchun urushlar olib borib, u bilan bo‘ladigan bevosita jangni paysalga solishi va cho‘zishdan aniq maqsad va muddaolarni ko‘zlagan edi. Birinchidan, u Boyazidni yakkalab qo‘yadi va ittifoqchilaridan mahrum etadi. Ikkinchidan, u shu davr mobaynida dushmanning xususiyatlarini, kuchli va kuchsiz tomonlarini, urush sodir etiladigan joyning sharoitlarini o‘rganadi. O‘zining orqa tayanchini mustahkamlaydi, lashkarni kerakli oziq-ovqat zaxiralari bilan ta‘minlash va zarur bo‘lib qolgan taqdirda chekinish uchun qulay yo‘l-yo‘riqlar hozirlaydi. Rivoyat qilishlaricha, o‘sha davr Sharqining eng bilimdon munajjimlaridan bo‘lgan Abdulloh Lisson yulduzlarga qarab, g‘alaba Amir Temur tomonida bo‘lishligini bashorat qilgan edi. Bu hol Sohirqiron askarlarining ruhini ko‘targan.

---

³ Temur tuzuklari, 51-bet.

⁴ Ibn Arabshoh. Amir Temur tarixi. 1-kitob, – T., “Mehnat”, 1992, 258–259-bet.

⁵ O‘sha asar. 259-bet.

Usmonli turklar saltanatining sultoni Boyazid Yildirim esa o‘zining g‘arbda erishgan muvaffaqiyatlariga haddan tashqari baho berib, maishat va kayf-u safoga mukkasidan ketgan edi. Bu barcha musulmonlarning undan nafratlanishi va yuz o‘girishiga sabab bo‘ladi. Buning ustiga Boyazid ikki muqaddas shahar — Makka va Madinaga ziyorat uchun borayotgan karvonlarni talash bilangina cheklanib qolmasdan, hatto Amir Temurga qarshi isyonlarga ham boshchilik qilgan oqquyunlu va qoraquyunlu qabilalarining boshliqlarini o‘z himoyasiga olgan edi.

Amir Temur 1402-yilning aprel oyida Quriya daryosini kechib o‘tib, birin-ketin Tartum, Kemox va Qaysariya kabi qal‘a-shaharlarni egallab Turkiya bilan Suriya va Bag‘dod aloqalari yo‘lini kesib qo‘yadi. U bu yerdan Anqara qal‘asi tomon harakat qiladi va to‘rt kunda 120 chaqirim yo‘lni bosib o‘tib, Kir shahriga kirib keladi. Bu yerda Sohibqiron g‘azabga to‘lgan Boyazid o‘z qo‘shinlari bilan yetib kelayotganligidan xabar topadi. Boyazid to‘g‘risida batafsilroq va to‘laroq ma‘lumotlar to‘plash maqsadida Temur o‘zining 1000 chavandozini uning yo‘nalishi tomon jo‘natadi. Sohibqironning o‘zi asosiy lashkarlari bilan uch kun mobaynida 150 chaqirim yo‘lni bosib o‘tib Anqaraga keladi. Temurning asosiy maqsadi Boyazidni Turkiya poytaxti Bursadan uzib qo‘yish va jangni o‘zi uchun qulay bo‘lgan vaziyatga yo‘naltirishdan iborat edi.

Rus harbiy tarixchisi M.I. Ivanin tomonidan chuqur o‘rganilgan harbiy yurishlardan biri 1402-yili Sulton Boyazidga qarshi qilingan yurishdir. Bu yurishni boshlashdan avval Amir Temur yon tomonlarni, ya‘ni Kavkazorti va Suriyani bo‘ysundirib, Misr sultonini sulh tuzishga majbur qila oldi. Hatto orqa tomonni to‘liq xafvsizlantirish uchun Bag‘dodni qaytadan zabt etdi. Sulton Boyazid Amir Temur bilan jangni Turkiyaning janubiy qismida bo‘lishini hohlardi, chunki bu yerdagi jangda Temur yengiladigan bo‘lsa, Suriya va Misr qaytadan qo‘zg‘olib, Boyazidga yordamga kelishi mumkin edi. Bu esa Temurga qayta kuch to‘plashga imkon bermas va butunlay halokatga olib kelardi. Boyazidda esa yengilgan taqdirda ham mamlakat ichkarisiga chekinib, qayta kuch to‘plash imkoniyatiga ega bo‘lardi. Lekin M.I. Ivanin ta‘kidlaganidek, —Amir Temur Gurjistondan Boyazid qo‘shinlarining orqasiga qilgan mahoratli harakatlari bilan urushni Kichik Osiyoning shimoliy qismiga ko‘chirishga erishdi. Amir Temur Turk davlatining markaziga juda katta tezlik bilan harakat qildi. Amir Temur lashkari 3 kun ichida 150 km masofani bosib o‘tdi. M.I. Ivanin uning bu harakatini quyidagicha baholagan edi: —Shunchalik katta qo‘shin bilan qilgan bu harakatni o‘z o‘ljasini ko‘rib, unga tashlangan yo‘lbars harakati bilan tenglashtirsa bo‘ladi. Anqaraga yetib kelgan Amir Temur shaharni qamal qilishni buyurdi. Amir Temur shu yerda dushman bilan jang qilishga qaror qildi. Bu yer Temur uchun juda qulay bo‘lib, yengilgan taqdirda kelgan yo‘li bilan chekina olar edi. Boyazid uchun esa Anqara mamlakat markazi bo‘lib, agar u shunday holatga tushsa, chekinib, qayta kuch to‘plashining iloji yo‘q edi.

Ivaninning ta'kidlashicha, Sulton Boyazid bu yerga yetib kelgan paytda Amir Temur qo'shinlari ancha dam olib jangga hozirlikni tugatgan bo'lib, Boyazid qo'shini esa yo'l yurib horigan edi. Uning ustiga Boyazid jangdan bir necha kun avval kunning issiq paytida katta ov uyushtiradi. Shu ov paytida issiqdan va suvsizlikdan 5000 kishi halok bo'ladi. Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, jang natijasi aslida, jangdan avval hal bo'lgan edi. Boyazid qo'shinlari jang davomida qurshab olindi va qirib tashlandi. Boyazidning o'zi asir olindi. Shunday qilib, M.I. Ivanin Anqara jangi taqdiri Amir Temurning jang oldi tayyorgarliklari bilan hal bo'lganligini ta'kidlaydi. Chindan ham Sharofuddin Ali Yazdiy va Nizomiddin Shomiylar ham o'z asarlarida Amir Temurning jang maydoniga raqibidan avval yetib kelganligi va juda qulay o'rinlarni egallab olganligini, usmonli turklar kelib o'rinishi kutilgan hududlardagi quduqlar ko'mib tashlanganligini bayon qilganlar.⁶ 1402-yilning 20-iyul kuni Amir Temur qo'shinlari jang maydoniga saflanadilar. Bu safar qo'shin yanada mukammal tartibda jang maydonida saf tortadi. O'ng va chap qanot, shuningdek markazning o'zi ham bir necha yirik harbiy qismlarga bo'linadi. Misol uchun Sharofuddin Ali Yazdiy markazning ham alohida o'ng va chap qanoti hamda markazi bo'lganligini bayon qiladi.⁷ Xuddi shu tartib o'ng va chap qanotda ham bo'lgan bo'lishi kerak. Markazning ortiga qirq harbiy qismdan iborat zahira joylashtiriladi. Tepasiga o'z davrining to'plari, tosh otuvchi manjanoqlari va kamon o'qchilari o'tqazilgan jangovar fillar esa markazning old qismidan o'rin oladi. Jangni dastlab o'ng qanotning Abubakr mirzo boshchiligidagi oldingi qismi (kanbul) boshlab beradi. Ular dushman tomon yaqinlashib raqib saflarini kamondan yoppasiga o'qqa tuta boshladilar. Shundan so'ng har bir harbiy qism jangdagi maydonidagi vaziyatga qarab berilgan qo'mondonlik buyrug'i bilan birin-ketin jangga kiradi. Eng oxiri markazning markazidan joy olgan Mirzo Muhammad Sulton boshchiligidagi kuchlar jangga kiradi. Bundan ko'rinib turibdiki, Amir Temur qo'shini dastlab qanotlardan zarba berib, raqibni qurshab olishga harakat qilgan. Markazda turgan Mirzo Muhammad Sulton boshchiligidagi qo'shin esa jangga kiringandan so'ng ortga chekindi. Natijada dushmanning shaxsan Sulton Boyazid boshchiligidagi markiziy qismi ilgari yurib bir necha tepaliklarni egalladi. Bu vaqtda o'ng qanotda turgan Shohrux mirzo, chap qanotda turgan Mironshoh mirzo boshchiligidagi harbiy kuchlar hal qiluvchi zarbalarni berib raqib qanotlarini yorib o'tdilar. Jang oxiriga kelib, jang uchun tuzilgan reja to'la amalga oshdi, ya'ni Sulton Boyazid o'zining asosiy kuchlari bilan qurshab olindi. Dushman qurshovni yorib chiqishga urinayotgan vaqtda Amir Temur qo'shini raqibni qurshovdan chiqib ketishi uchun yo'l ochib beradi. Bu esa dushman qarshiligini keskin pasaytirib yuboradi va ular o'zlarini qurshovdan chiqish yo'liga uradilar. Bu yerda esa ularni Movarounnahr qo'shinining kamonchilari kutib olishadi. Sulton Boyazid ham qurshovdan chiqib

⁶ Йаздий. Зафарнома. – Б. 257.

⁷ O'sha asar. – Б. 259.

qochishga ulgurgan bo‘lsa-da, ko‘p o‘tmay Sulton Mahmudxon tomonidan asir olinadi. Jang Amir Temur qo‘shinlarining yaqqol g‘alabasi bilan yakun topadi. Asir olingan turk sultonining Temur saroyidagi hayoti ko‘plab tarixchilarning e‘tiborini jalb qilgan. Tarixchi olimlar umumiy ikki o‘rtadagi yo‘qotishlar haqida so‘z yuritar ekan, Amir Temur qo‘shinlarini jami yo‘qotishlari 1500 askar o‘lgan va 25000 jangchi yaralanganini, Yildirim Boyazid qo‘shinidan esa 40000 jangchi o‘lgani va 50000 jangchi yaralangani haqida tarixiy manbalarda ma‘lumotlar qoldirgan. Jumladan, rus tarixchisi V.N. Tatishchev Amir Temurning Turkiya sultoni Boyazidga qarshi yurishlari haqida so‘zlar ekan, Sohibqironning g‘alabasi bilan tugagan Anqara jangida asir olingan turk sultoni qafasga solinib, g‘olib Temur bilan birga olib yurilganligi to‘g‘risidagi afsonaviy ma‘lumotlarni keltiradi. Shu o‘rinda, aynan shu afsona hatto hozirgi kunga qadar Yevropaning ham ilmiy, ham badiiy adabiyotida keng tarqalganligini eslatib o‘tish lozim. Amir Temur bilan bog‘liq shunga o‘xshash boshqa rivoyatlar haqida tarixchi olim T. Fayziyev ham ma‘lumot beradi.⁸ Lekin, ko‘pgina ishonchli tarixiy manbalar, jumladan, Sharafiddin Ali Yazdiyning —Zafarnomasida bu voqea quyidagicha bayon qilinadi: —...Yildirim Boyazidni dargohi olampanohga kelturdilar. Sohibqiron farmonladikim, —ilkini echib, hurmat bila keltursunlar! Bas, ani hazrat qoshida izzat bila kelturib, hazrat ani ko‘rib, ko‘p izzat tutib, o‘z qoshida o‘lturguzdi... -Yildirim Boyazid uchun podshohona oq uy tikib edilar. Sohibqiron-yildirim Boyazidga inoyat va shavkatlar qilib, har kun anga o‘z qoshida kelturub, suhbat tutib, ko‘ngul berur edi.⁹ Ushbu g‘alabadan so‘ng Amir Temur qo‘shinlari Kichik Osiyoning barcha shahar qal‘alarini birin-ketin zabt etdilar. Bular ichida ayniqsa, salibchilarning Kichik Osiyodagi so‘nggi qarorgohlari Izmir qal‘asining egallanishi eng muhim voqealardan biri bo‘ldi. Chunki bu qal‘a o‘zining bo‘ysunmasligi bilan shuhrat qozongan edi. Amir Temur Kichik Osiyoda turgan vaqtda Misr sultoni Faraj elchi yuborib, o‘zining Sohibqironga to‘la bo‘ysunganligini, Suriya va Misrda uning nomiga xutba o‘qilayotganligini bildirdi. Amir Temur ham o‘z navbatida Sulton Farajni Misrdagi noibi etib tayinladi. Shunday qilib —yetti yillik yurishi davomida Amir Temur qo‘shinlari Iroqni, Kichik Osiyoni, Kavkaz ortini, O‘rta yer dengizining sharqiy sohillaridagi davlatlarni va Misrni bo‘ysundirdi. Amir Temur davlatining g‘arbiy chegaralari yanada kengaydi va xavfsizligi ta‘minlandi. Amir Temur davlati Yevropa davlatlari bilan bevosita aloqalar qilish imkoniga ega bo‘lib, ikki o‘rtada siyosiy va iqtisodiy aloqalar rivojlandi. Buyuk Ipak yo‘lining g‘arbiy va janubiy qismlarida to‘la xavfsizlik ta‘minlanib, iqtisodiy aloqalarning rivojlanishi uchun keng sharoit yaratildi. Amir Temurning — yetti yillik yurishda erishgan yutuqlari, jumladan Usmonli turklar davlatining tor-mor keltirilishining xalqaro ahamiyati haqida ko‘pgina olimlar o‘z mulohazalarini bildirganlar.

⁸ Файзиёв Т. Темурийлар шажараси. – Б. 34-35.

⁹ Йаздий. Зафарнома. – Б. 261.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda har qanday saltanat aql, adolat va kuch poydevorida qad tiklaydi. Tangri saltanat tegirmonini yurgizishni hamma xalqning birdek peshonasiga bitgan emas. Eski birdaniga eskiligi uchun yodlansa, eskiligicha qoladi. Meros qayta tiklanishi avlod qoniga payvand qilinsa tiklanadi, yangilanadi, chinakam ota meros mulkka aylanadi. Biz bu o‘rinda saltanat poydevorining muhim tayanchi kuch va uning aql-zakovat, tadbirkorlik bilan uyg‘unligi xususida chuqur anglamog‘imiz lozim. Amir Temur Anqara jangida o‘zining mohir sarkarda ekanligini yana bir bor isbotladi. Tarixning ko‘z yumib bo‘lmas bir haqiqati borki, Amir Temur dunyoning to‘rt jahongiridan biridir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. Низомиддин Шомий. Зафарнома /Форс тилидан ўгирувчи – Ю. Ҳакимжонов, таржимани қайта ишлаб нашрга тайёрловчи ва маъсул муҳаррир – А. Ўринбоев, изоҳлар ва луғатларни тузувчи – Ҳ. Кароматов (жуғрофий номлар изоҳи – О. Бўриевники), Ҳофизу Абруни «Зафарнома»га ёзган «Зайл»и («Илова»)ни форсийдан ўгирувчи ва изоҳларини тузувчи – О. Бўриев-Т.: Ўзбекистон, 1996.
2. Темур тузуклари. / Таҳрир ҳайъати: Б. Абдуҳалимов ва бошқ. Форсча матндан А. Соғуний ва Ҳ. Кароматов тарж. – Т.: «O‘zbekiston», 2012. – 184 б.
3. Ибн Арабшоҳ. Ажойиб ал-мақдур фи тарихи Таймур: Темур тарихида тақдир ажойиботлари. /Сўз боши, араб тилидан таржима ва изоҳларни У. Уватов тайёрлаган. К. I. –Т.: Меҳнат, 1991. – 328 б.
4. Ибн Арабшоҳ. Ажойиб ал-мақдур фи тарихи Таймур: Темур тарихида тақдир ажойиботлари. /Сўз боши, араб тилидан таржима ва изоҳларни У. Уватов тайёрлаган. К. II. –Т.: Меҳнат, 1991. – 192 б.
5. Шарафиддин Али Йаздий. Зафарнома. /Сўз боши, табдил, изоҳлар ва кўрсаткичлар муаллифлари А.Ахмад ва Ҳ.Бобобеков,-Т.: Шарқ, 1997. – 384 б.
6. Файзиев Т. Темурийлар шажараси – Т.: Ёзувчи, Хазина, 1995. – 350 б.
7. Shamsutdinov R., Karimov Sh. Vatan tarixi. K.1/Mas’ul muharrir: A.Sagdullayev; Taqrizchilar H.Sodiqov va boshq. — Т.: «Sharq», 2010. — 367-б.